

УДК 94(477)

В.А.Тучинський

**ІСТОРИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ УКРАЇНСЬКОГО ТА МОЛДОВСЬКОГО НАРОДІВ З
НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ ДО СЬОГОДЕННЯ: ІСТОРІОГРАФІЧНА ДОВІДКА**

У статті проаналізовано наукові праці, присвячені висвітленню багатовікових економічних, політичних, військових, релігійних та культурних зв'язків українського та молдовського народів. Акцентовано увагу на тематиці, напрямках та школах наукових досліджень.

Ключові слова: Україна, Молдова, історіографія, історичні зв'язки, взаємовідносини, взаємозбагачення

Протягом багатьох віків український та молдовський народи перебували у тісних економічних, політичних та культурних зв'язках, які відігравали важливу роль в історії обох сусідніх народів. Науковий інтерес вибраної теми підсилюється спільністю історичної долі обох народів, які протягом тривалого часу вели боротьбу за власну суверенну державність. Важливим чинником, що сприяв поглибленню історичних зв'язків українського та молдовського народів була християнська православна віра, яка сприяла не лише добросусідським відносинам, але і активізувала процеси взаємного переселення народів.

Характеристика української та молдовської історіографії історичних взаємин українського та молдовського народів і є завданням представленої статті.

Варто відзначити, що в Україні та Молдові ще не підготовлено узагальнюючих праць з історії взаємин обох народів. Окремі аспекти дослідження вказаної проблеми знаходимо у колективній монографії українських і молдовських істориків «Исторические корни связей и дружбы украинского и молдавского народов» [1]. Спробу історіографічної довідки взаємин обох народів зроблено у дослідженні В.Боечка, О.Ганжі та В.Захарчука [2], однак воно обмежується лише 1917-1940 роками.

Започаткував вивчення історії україно-молдовських взаємин засновник історичної науки Молдови Д.Кантемир(1673-1723 рр.) [3]. Він був політиком, що орієнтувався на Росію і у своїй діяльності та наукових працях закликав до зближення молдован з росіянами та українцями.

Активно пропагував ідеї дружби Молдови з Росією та Україною Олександр Хиждеу, який тривалий час жив на території України, у 1833-1835 роках він працював викладачем Вінницької гімназії. Помітний слід у вивченні україно-молдовських зв'язків залишив його син Богдан Хиждеу(1836-1907 рр.), окремі історичні праці якого є досить актуальними і сьогодні [4]. Зокрема, Б.Хиждеу дослідив історію походів українських козаків в Молдову значно глибше ніж його попередники.

Після приєднання Бессарабії до Росії у 1812 році помітно зріс інтерес до історії краю з боку російських та українських істориків. В їх роботах можна виділити кілька головних напрямків. Перший представляє роботи з історії російсько-турецьких війн, в яких значна увага приділена участі молдован у них. Із такого виду праць відзначимо дослідження А.Кочубинського [5]. Другий напрям складають праці з історії церкви. Із них дізнаємося про релігійні зв'язки представників обох народів. Яскравим прикладом таких зв'язків може слугувати життя та діяльність сина молдовського господаря Яреми Могили – Петра Могили, Київського митрополита та засновника Києво-могилянської академії. Окремі книги з історії церкви відображають різні сторони життя обох народів, а тому є цінними для вивчення україно-молдовських історичних зв'язків [6].

Після захоплення влади в Росії більшовицькою партією дослідження взаємин «братніх народів СРСР» стало одним із пріоритетних напрямів розвитку історичної науки. Особливої актуальності це питання набуло у контексті намагання більшовицького керівництва СРСР повернути до свого складу окуповану Румунією Бессарабію. Однак, в Українській РСР та Молдавській АРСР, що входила до її складу в 1924-1940 роках відчувалася гостра потреба у наукових кадрах, зокрема в історичних, а тому цією проблемою дотично займалися лише окремі дослідники. З метою координації наукових досліджень у цьому напрямку, в 1928 році було створено Українсько-молдавську комісію при АН УРСР. Із матеріалів цієї комісії, що зберігаються в Інституті рукопису Національної бібліотеки ім. В.І.Вернадського дізнаємося, що дослідженнями історичного минулого обох народів займалися у той час М.Карачківський,

Ф.Петрунь та С.Шевченко. Проте найбільший внесок у справу дослідження взаємин українського та молдовського народів зробив відомий український історик С.Шамрай, керівником наукових пошуків якого був М.Грушевський. В науковому нарисі С.Шамрая [7] подано спробу історичної ретроспективи україно-молдовських взаємин з найдавніших часів та переселення молдован на землі Півдня України. Однак через політичні репресії його дослідження вказаної проблеми невдовзі припинилися.

У міжвоєнний період в Бессарабії історію російсько-молдовських та україно-молдовських відносин досліджував професор Кишинівського університету П.Константинеску-Яш [8].

Значним внеском в розробку наукової проблеми стали праці видані до 300-річчя Визвольної війни під проводом Б.Хмельницького та україно-російської угоди 1654 року. У них з позиції марксистської методології проводилася ідея про те, що в роки війни зв'язки України та Молдови активізувалися та зміцнилися. До таких праць належать цікаві та актуальні і сьогодні дослідження О.Єрмоленка та П.Михайлини [9].

Интерес до вивчення україно-молдовських взаємин посилювався в 60-х роках ХХ століття. Початок нового етапу наукових розвідок було покладено виданням багатотомного збірника документів з історії взаємин народів СРСР та Румунії [10]. Саме в цей час почалося вивчення економічних, торгівельних та військових зв'язків попередників молдован – волохів та давніх слов'ян з кінця V до XIV століття, коли активно відбувався процес формування української та молдовської народності. Дослідження українських та молдовських вчених переконливо довели, що населення яке проживало на території теперішньої України та Молдови входило до складу Київської Русі, а тому підтримувало між собою тісні зв'язки. Культура населення дністровсько-прутського межиріччя була складовою частиною культури давньої Русі. Із найвагоміших робіт цього періоду варто відзначити дослідження М.Мохова, В.Королюка та ін. [11]

В радянській історичній літературі досить глибоко і всебічно досліджені україно-молдовські взаємини другої половини XVIII- початку XIX століття. Зокрема, у монографії І.Семенової [12] показано спільну боротьбу росіян, українців та молдован в період трьох російсько-турецьких воєн кінця XVIII століття.

Предметом спеціального дослідження стали питання молдовсько-львівської торгівлі в період середньовіччя та нового часу. Саме цьому аспекту україно-молдовських взаємин присв'ятила своє дослідження К.Подградська [13]. В її роботі, що написана із залученням значної кількості джерел доведено, що торгівля між Молдовою та Львовом у XVI–XVII століттях мала важливе значення та відіграла важливу роль в процесі зміцнення і розвитку зв'язків між Україною та Молдовою.

У цей період вийшли друком роботи предметом яких стали окремі аспекти культурних зв'язків українського та молдовського народів. Так у роботах українських та молдовських авторів досліджувалося питання про значення вивчення життя та творчості видатного українського філософа Г.Сковороди молдовським вченим та письменником О.Хиждеу [14]. Дослідники підкреслюють, що засновник вивчення молдовського фольклору О.Хиждеу своєю діяльністю по збору, публікації та пропаганді усної народної творчості зробив значний внесок в історію дружби українського та молдовського народів. В окремих дослідженнях розглядаються питання впливу української мови на молдовську, а також про вплив молдовської на українську, перш за все на території Буковини [15].

Значне місце в історичних дослідженнях радянських істориків займали питання спільної боротьби українських та молдовських селян проти соціального гноблення в Іполовині XIX століття. Спільні виступи українських селян під керівництвом У.Кармелюка та молдовських гайдуків на чолі з Урсулом є цікавими та мало дослідженими сторінками історії взаємин обох народів [16].

Багато уваги українські та молдовські вчені приділили літературним зв'язкам обох сусідніх народів. Тема україно-молдовських зв'язків знайшла своє відображення у творчості багатьох українських письменників. Історики та літературознавці зазначають, що у творах Т.Шевченка, М.Коцюбинського, І.Франка, Ю.Федьковича, І. Котляревського глибоко та реалістично показано важливі історичні події в житті обох народів [17].

Широкими та різноманітними були зв'язки українського та молдовського народів у галузі мистецтва, зокрема театального. Вивченню таких зв'язків було присв'ячено Міжнародну науково - практичну конференцію, що відбулася у квітні 1987 року в Кишиневі. У матеріалах конференції [18] показано важливу роль, яку відіграв відомий театральний діяч та драматург

М.Кропивницький у розвитку національної театральної культури українського та молдовського народів. Його п'єси, а також твори І.Карпенка-Карого, М.Старицького, Л.Українки зробили значний внесок в розвиток україно-молдовських театральних зв'язків.

Після розпаду СРСР та утворення незалежних держав України та Молдови виникли сприятливі умови для об'єктивного та всебічного вивчення історичних зв'язків обох народів.

Першими таку спробу здійснили Симоненко Р.Г., Боєчко В.Д. та Бузало В.І. [19]. У їх публікації зроблено вдалу спробу в нових геополітичних реаліях показати весь спектр україно-молдовських відносин. На увагу дослідника вказаної проблеми заслуговує змістовна публікація Т.Кияка [20]. Автор подає широку історичну ретроспективу україно-молдовських взаємин з найдавніших часів до сьогодення, значну увагу у роботі приділено періоду ХХ століття, досліджено взаємовпливи та взаємозбагачення обох народів.

Окремі проблеми україно-молдовських взаємин досліджують історики самопроголошеної Придністровської Молдавської Республіки, що виникла на лівобережжі Дністра у 1990 році. Із значної кількості їх робіт відзначимо багатотомне видання з історії Республіки [21], в якому багато уваги приділено спільним сторінкам історії України, Молдови та Росії.

Історії україно-молдовських взаємин було присвячено кілька Міжнародних наукових конференцій. У виданих збірниках їх матеріалів [22] розглядаються самі різноманітні проблеми взаємовідносин обох народів. Активну участь в роботі наукових конференцій беруть дослідники Румунії та Росії, які викладають своє бачення історичного минулого взаємин українського і молдовського народів.

Отже, огляд історіографії показав, що окремі проблеми україно-молдовських взаємин у минулому були предметом досліджень як в Україні так і Молдові. Проте багато епізодів різноманітних відносин обох народів і сьогодні залишаються не дослідженими. Така робота вимагає також координації спільних зусиль істориків, етнологів та мистецтвознавців обох сусідніх держав. Результатом спільних наукових пошуків має стати підготовка та видання узагальнюючих праць з історії багатовікових взаємин українського та молдовського народів.

Характеристика румунської та російської історіографії із визначеної автором проблеми може стати предметом наступних публікацій.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Исторические корни связей и дружбы украинского и молдавского народов. И.А. Анцупов и др. - К., 1980;
2. Боєчко В.Д., Ганжа О.І., Захарчук В.І. Формування державних кордонів України (1917-1940 рр.) - К., 1991;
3. Ермуратский В.Д. В.Д. Кантемир – мыслитель и государственный деятель. – Кишинев, 1976;
4. Хаждеу Б.П. Иоан-вовода Лютий. – Кишинев, 1959;
5. Кочубинский А. Сношения России при Петре I с южными славянами и румынами. – М., 1872;
6. Голубинский Е. Краткий очерк истории православной церкви, болгарской, сербской и румынской. – М., 1871;
7. Шамрай С.В. Молдавська колонізація до степової України. - Інститут рукопису Національної бібліотеки ім.В.І.Вернадського. – Ф.10. – Од.зб.28537;
8. Антонюк Д.И. Некоторые вопросы истории русско-молдавских исторических связей в работах П.Константинеску-Яш (1918-1940 гг.) – Известия АН МССР. – 1960. - №6. – С.43-51;
9. Ермоленко А.Ф. Украинско-молдавские отношения в годы освободительной войны украинского народа (1648-1654). В кн.: Воссоединение Украины с Россией 1954. Сборник статей. - М., 1954; Михайлина П.В. Визвольна боротьба трудового населення міст України (1569-1654). – К., 1975;
10. Исторические связи народов СССР и Румынии в XV- начале XVIII в. Сборник документов. В 3-х т. - М., 1965-1970;
11. Мохов Н.А. Молдавия эпохи феодализма. – Кишинев, 1964; Королюк В.Д. Волохи и славяне русской летописи. – Кишинев, 1971; Славяно-волошские связи. Сборник статей. – Кишинев, 1978;
12. Семенова И.В. Россия и освободительная борьба молдавского народа против османского ига в конце XVIII в. – Кишинев, 1976;
13. Подградская Е.М. Торговые связи Молдавии со Львовом в XVI – XVII веках. – Кишинев, 1968;
14. Вартичан И.К. А.Хаждеу и Г.Сковорода. – Кишинев, 1958;
15. Сергиевский М.В. Молдавско-славянские этюды. - М., 1959;
16. Мунтян М.П. История совместной борьбы молдавских и украинских крестьян против феодально-крепостнического гнета в I половине XIX века. – Кишинев, 1968;
17. Хоменко В. Молдавия в украинской литературе. – К., 1964; Вертичан І., Додул А. Шевченко в молдавській літературі. – К., 1962;

18. Молдавско-русско-украинские театральные святи // Материали научно-практической конференции. 10-11 апреля 1987 г. – Кишинев, 1987;
19. Симоненко Р.Г., Боечко В.Д., Бузало В.І. З історії зв'язків і співробітництва українського та молдавського народів // Український історичний журнал. – 1990. - №10. – С.21-32;
20. Кияк Т. Молдово-румуно-українські взаємини // Україна дипломатична. Вип.2. – К., 2002. – С.519-557;
21. История Приднестровской Молдавской Республики. В 2-х т.- Тирасполь, 1996;
22. Українсько-молдовські взаємини: минуле та сьогодення // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 21-23 березня 2003 року. – Одеса, 2003; Україна-Румунія-Молдова: історичні, політичні та культурні взаємини в контексті європейських інтеграційних процесів // Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції 22-23 вересня 2010 року. – Чернівці, 2010.

Tuchinsky V.A. ИСТОРИЧЕСКИЕ СВЯЗИ УКРАИНСКОГО И МОЛДАВСКОГО НАРОДОВ С ДРЕВНЕЙШИХ ВРЕМЕН ДО СЕГОДНЯ: ИСТОРИОГРАФИЧЕСКАЯ СПРАВКА

В статъе проанализированы научные труды, посвященные освещению многовековых экономических, политических, военных, религиозных и культурных связей украинского и молдавского народов. Акцентировано внимание на тематике, направлениях и школах научных исследований.

Ключевые слова: Украина, Молдова, историография, исторические связи, взаимоотношения, взаимообогащение

Tuchinsky V.A. HISTORY OF UKRAINIAN AND MOLDOVAN PEOPLE FROM ANCIENT TIMES UNTIL TODAY: HISTORIOGRAPHIC INQUIRY

The paper analyzes the scientific work on the lighting of centuries-old economic, political, military, religious, and cultural relations of the Ukrainian and Moldovan people. Special attention is paid to the subject, trends and school of research.

Keywords: Ukraine, Moldova, historiography, historical ties, relationships, mutual

УДК 930: [94:2] (477.44) „195/196»

В.І. Науменко

РЕЛІГІЯ ТА ЦЕРКВА НА ВІННИЧЧИНІ У 1950–1960-Х РР.: ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена аналізу наукових праць переважно радянських та сучасних вітчизняних дослідників з історії діяльності релігійних організацій Вінниччини у період „хрущовської відлиги». Проаналізовано релігійну ситуацію в регіоні, релігійне життя населення і стосунки церков та віруючих з місцевими органами державної влади.

Ключові слова: історіографія, релігійне життя, монастир, храм, обрядовість, антирелігійність, атеїзм.

Функціонування релігії та влади в суспільстві, їхні взаємовідносини та протистояння у 1950–1960-х рр. є актуальною історичною темою.

Ситуація в радянській країні змінюється з приходом до влади М. Хрущова. Логічно було б очікувати, що діяч, який розпочав політику лібералізації у багатьох сферах життя в Радянському Союзі, після багатьох років насадження „войовничого атеїзму» в країні, проводитиме більш лояльні дії стосовно церкви, дозволивши їй користуватися правами, які були визначені статтею 124 (проголошення права свободи совісті) сталінської Конституції. Насправді ж, якщо хрущовський період відомий в радянській історіографії як „відлига», то цей же період у житті церкви позначають терміном „сувора відлига» [1, с. 12].

Період 1950–1960-х рр. мав антирелігійний характер, що супроводжувався атеїзацією та пропагандою безвір'я серед простого українського населення. Антирелігійна політика на Вінниччині була не менш нав'язливою. Становище храмів, монастирів та молитовних будинків було важким. Велику кількість з них було знищено чи закрито, їхні приміщення забирались силоміць і перетворювались на спортивні зали чи зерносховища.

В статті аналіуються дослідження з історії релігії та церкви як радянських, так і сучасних вітчизняних авторів.